

*Подковенко Тетяна Олександрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету*

ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

В силу національних демократичних перетворень стаття 1 Конституції проголошує Україну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. А людина її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. І звичайно ці положення Конституції України визначають не тільки спрямованість всієї державної політики, а й виступають основоположними засадами демократичних змін в українському суспільстві, основою формування громадянського суспільства в Україні.

Проблема громадянського суспільства, розбудови правової держави, демократизації суспільного життя посідає чільне місце у сучасних наукових дискусіях щодо визначення подальших шляхів розвитку людської цивілізації. 90-ті роки ХХ століття відкрили якісно нову сторінку вітчизняної історії. Україна стала незалежною державою. Здійснено комплекс заходів щодо розвитку громадянського суспільства, утвердження ринкової економіки, демократизації суспільного життя, закладено основи нового державного устрою на принципах розподілу влади, верховенства права, пріоритету прав і свобод людини.

Актуальність дослідження теоретичних засад розбудови громадянського суспільства та шляхів подальшої демократизації зумовлюється наступними чинниками. По-перше, значимістю проблеми для незалежної України, що вибрала громадянське суспільство як ідеал суспільного розвитку. По-друге, важливістю цієї проблеми для сучасної цивілізації, котра також визначає громадянське суспільство за вище досягнення. По-третє, визнанням

взаємозв'язку та взаємовпливу між процесами демократизації та ступенем розвитку громадянського суспільства.

В останні десятиліття у світі спостерігається поширення та універсалізація принципів демократії, яка нині реально претендує бути єдиною прийнятною формою державно-політичного устрою для цивілізованих країн. Її переваги полягають не лише в тому, що, завдяки їй, забезпечується народовладдя, права і свободи громадян, їх людська гідність. Не менш важливо, що при цьому відбувається ефективний розвиток самого суспільства, його культури, підвищення добробуту населення, формування різнопланових громадських структур, дієвого механізму соціальної самоорганізації та соціальної взаємодії [3]. А ці чинники в свою чергу є визначальними компонентами, складовими громадянського суспільства. Адже громадянське суспільство – це суспільство громадян з високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних властивостей, яке утворює розвинені правові відносини з державою; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага. За таких умов демократія виступає певною системою цінностей, способом політико-правового життя та мислення, що ґрунтується на постулатах рівності всіх перед законом і права кожного члена суспільства на життя, свободу, приватну власність [2, 291]. Забезпечення та реальність основ демократичного суспільства можливе лише через участь народу в управлінні державою, через реальні механізми взаємодії та взаємовпливу суспільства та держави. При чому суспільство, як система взаємодії вільних та рівноправних індивідів відіграє визначальну і спрямовуючу роль.

Розвинене громадянське суспільство і правова держава складають основу сучасної демократії. Адже становлення демократії пов'язане з утвердженням нового світогляду, в основі якого лежить ідея природних невідчужуваних прав людини. Така нова система світогляду утверджувалась у процесі реалізації в усіх сферах суспільного життя ліберальних,

гуманістичних, людиновимірних ідей та концепцій, які отримували згодом правову основу.

Сучасна правова наука характеризується наявністю не лише різних, але інколи навіть протилежних поглядів щодо взаємозв'язку між громадянським суспільством і демократичною державною владою. Чимало сучасних дослідників, зокрема В.Бортніков, В.Качоха, П.Новгородцев, Р.Сербін, О.Скакун, О.Скрипнюк, В.Пазенко, В.Цветков, звертають увагу на той факт, що ефективність демократичної системи суттєво залежить від того, наскільки її принципи і механізми доступні розумінню громадян, від того, що вони самі вкладають в розуміння демократії, наскільки реальною є сама можливість реалізації основних демократичних засад у конкретно-історичних умовах в процесі становлення громадянського суспільства.

Аналіз політичної ситуації в Україні та прогнозування перспектив її подальшого розвитку, виявив особливу роль найвпливовіших державних інституцій та провідних політичних партій в процесі здійснення конституційної реформи та високий рівень значимості механізмів представницької та прямої демократії, довів необхідність активного залучення громадськості до участі в реформаційних процесах [4, 10]. У зв'язку з чим особливого значення набувають такі фактори, як розвиток громадянського суспільства, реальне забезпечення прав людини і громадянина, сприяння розширенню політичної участі, нейтралізація дії чинників, які сприяють політичному відчуженню населення, формування високої політичної та правової культури, виховання громадянської доброчинності.

Таким чином, досліджуючи процеси політичного і правового розвитку сучасної України, слід визнати, що по суті зараз мова ведеться не стільки про спроби запропонувати певне альтернативне бачення тому, що є громадянське суспільство, і тому, як воно має формуватися, скільки про те, яким саме чином та завдяки яким інститутам стає можливим реально забезпечити та гарантувати фундаментальні демократичні цінності.

Не можна обійти увагою й проблему інтеграції України в європейську та міжнародну спільноту. З цього погляду, принципово не лише реалізовувати заходи щодо адаптації законодавства до законодавства країн-членів Європейського Союзу, а й здійснювати системні кроки, спрямовані на гарантування існуючих в Європі стандартів функціонування ключових для демократії інститутів, на забезпечення прав і свобод людини та громадянина, які визнано на рівні європейського й міжнародного права, на загальну модернізацію економіки, на сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства. Оптимізація умов розвитку демократичних інститутів в Україні спрямована на створення ґрунту для формування сучасного розвиненого громадянського суспільства, яке може виступати на рівних з державною владою, здійснювати ефективний контроль над нею, акумулювати різноманітні інтереси громадян та доводити їх у разі потреби на рівень державної влади. Саме через таку взаємодію особи і держави, пріоритет інтересів громадянського суспільства можливим є демократичний розвиток українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 із змінами внесеними згідно з Законом № 2222 – IV від 08.12.2004 // www.rada.gov.ua.
2. Латигіна Н. Ціннісний вимір демократії // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки, 2007. – Випуск 10. – С. 291.
3. Стьопін А. Українське суспільство і проблеми консенсусної демократії // www.politik.org.ua
4. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія / За заг. ред. Ю.Г.Рубана. – К.: НІСД, 2008. – С. 10.